

4/12/94

АЗƏРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ МƏДƏНИЈƏТ НАЗИРЛИЈИ
М. Ф. АХУНДОВ АДЫНА АЗƏРБАЈЧАН ДƏВЛƏТ КИТАБХАНАСЫ

МИРЗƏ ШƏФИ ВАЗЕЬ—200

МИРЗƏ ШƏФИ ВАЗЕЬИН
ƏДƏБИ ИРСИНИН
КИТАБХАНАЛАРДА
Т Ə Б Л И Ѓ И

════ МЕТОДИК
ТӨВСИЈƏЛƏР ═════

БАКЫ—1994

1994
137

Сәнин ол сөрв бојун, бил, нә заман јада дүшәр,
Көзүмүн јашы ахар, гәлб еви фәрјада дүшәр.

Вазеһ М. Ш Ше"рләр мөчмуәси.

- Б, 1987. - с 28

Тәртиб едәни: МӘНСУР ӘЛӘКБӘРОВ.
Редактору: ВИДАДИ МӘҺӘРРӘМОВ.

Азәрбајчан маарифчилијиндә әсас сималардан бири олан, дөврүнүн танынмыш мүтәфәккири вә ис"тедадлы шаири Мирзә Шефи Кәрбәләји Садыг оғлу Вазеһ 1792-чи илдә Кәнчәдә бәнна аиләсиндә анадан олмушдур. Чавад ханын сарајында ме"мар ишләјән атасыны чох еркән итирән Шефи о вахт Кәнчәдә јашајан габагчыл фикирли һачы Абдулланын һимајәсиндә Кәнчә мөдрәсәсиндә төһ-силени давам етдирирди.

62668

Мирзә Шефи Кәнчә мөдрәсәсиндән јарымчыг чыхды-ғы заман әрөб вә фарс дилләрини мөнимсәмишди. О, шәхси мүталиә јолу илә Шергин мөшһур алим, мүтә-фәккир вә шаирләринин әсәрләрини өјрәнирди, Хәјјам, Низами, һафиз, Сәди кими классикләрин әсәрләри илә јахындан таныш олурду.

Мирзә Шефи һачы Абдулланын көмәји илә Чавад ханын ғызы Пүстә ханымын кәнд мүлкләрини идарә ет-мәк үчүн мирзәлик етмәк вәзифәсинә тө"јин олунур. Онун Мирзә Шефи адланмасы да бу вәзифә илә әлагәдар иди.

1826 - чы илдә Иран - Рус мұһарибәси заманы Пүстә ханымын гардашы Уғурлу ханла бирликдә Ирана гәчмәсы кәнч Мирзә Шефинин ишсиз галмасына сәбәб олур. Бир тәрәфдән мирзәлик вәзифәсини итирмәси, с бири тәрәфдән һамиси һачы Абдулланын елүмү онун мадди вәзијјәтини ағырлашдырыр. Бир мүддәтдән сон-

62310

Азәрбајджаноня
Республиканская
БИБЛИОТЕКА
М. Ф. Ахундова

УДК 72

ра, 18-ни XIX əsrin 30 - çu illərində Kəncədə Şah Abbasın məscidi yanında mədrəsədə uşaqlara nəstəlik xətti ilə fars - oğuzca əjdədan Mirzə Şəfi arıy halı arasıyda bir şair kimi də tanıyır. Kəzəl xoşnəvis xəttat, fəxşı müəllim, dəvrünün kərkəmli şairi və mütefəkkiri kimi şəhrət gəzən Mirzə Şəfi bu zaman Kəncədə İran mətbəələrində çap oluначаг китаблары чапа һазырлајырды.

1840- çu illdə Mirzə Şəfi Kəncəni tərк едиб, Тифлисə кəçүр və һəмин илин нојабрида кечмиш төләбəsi М. Ф. Ахундовун кəмəји ilə Тифлис гəзə мəkтебинə Азərbайчəн və фəрс диллери мүəллими везифəсинə тəјин олунур. Шаирин һəјатынын Тифлис дөврү, зəнкин һадисələrлə долу олдуғу kimi, јарадычылығнын да өн мəһсулдар иллериدير. Мирзə Шəфи бурада азərbайчəнлы, рус, күрчү və харичи өлкə зијалылары ilə дост və таныш олмушдур.

1844 - çu illdə Mirzə Şəfi тərəфиндөн Тифлиسدə "Дивани һикмət" адлы мəчлис тəшкил олунмушдур. Бурада иштирак едөнлəрин чоху Мирзə Шəфинин фəхын достлары və шакирдлери иди. Мəчлиسدə фəхшы шə"р јазмағ јарышы və өдəби - фəлсəфи мұbahисələr дə кəдирди. Мəчлис үзвлери арасында Алманијанын һəнновер шəһəриндөн Тифлисə кəлиб və бурада мүəллимлик едөн Фридрих фон Боденштедт дə вəр иди. О, Мирзə Шəфидən Азərbайчəн və фəрс диллери тəјиниди.

Аз кечмир ки, бу танышығ бəјүк достлуга чеврилди. Фридрих фон Боденштедт Мирзə Шəфидəн Шəрг классиклəринин вəрлəрини өјрəнир. Бундан əлақə шайр дəрс дедији заман өз шə"рлəрини Боденштедтə

јаздырмыш, сонра исə əлјазмасы һалында олан бүтүн шə"р мəчмүəсини дə она һəдијјə вєрмишдир.

1846 - çu илин апрелиндə Боденштедт Тифлиسدən вətəни Алманијадə гəјиди. О, 1850 - çu illdə Берлиндə "Деккер" нəшријјаты тərəфиндөн "Шəргдə мин бир күн" адлы икичилдик əсəрини чап етдирир. Боденштедт һəмин əсəриндə "Кəнчəнин мүдрик адамы" ilə танышығнын, һəминин китабын və она бағышланылымыш шə"рлəрин тəрчүмөлəринин тарихини əтрафлы нағыл едэрək јазыр: "Бу китабда мəһəббət, севинч və шəраб һағғында, тəсəлли və тəғдир: кəзəl və нəчиб ыарлығларын шəрəфинə јазылымыш нəғмөлэр топланмышдыр. Аз бир мүддət өрзиндə Ф. Боденштедтин Мирзə Шəфидən əлдə етдији шə"рлэр охучуларын диггəтини өзүнə чəлб етмишдир.

"Шəргдə мин бир күн" əсəриндөн сонра Ф. Боденштедт мүəллими Мирзə Шəфинин шə"рлəрини 1851 - çu illdə Берлиндə алман дилиндə кичик бир китабча шəрлиндə "Мирзə Шəфинин нəғмөлери" адлы алтында нəшр етдирир. Китабча Алманијадə сүр"əтлə јайларағ мүəллифинə бəјүк шəһрət гəзандырыр. Алман дилиндən башға, инкисис, чех, болгар, јаһуди дилинə дə тəрчүмə олунуб нəшр едилди.

1853 - çu illdə Брокһаус və Јефран Фисиклєвдики лүғəтиндə "Нəғмөлэр"ин нəшриндөн ики ил сонра "Мирзə Шəфи" адлы мəғалəдə Мирзə Шəфи мəшһүр бир шайр kimi вєрилир. Онун Гарабағ маһалынын Кəнчə шəһəринлən олдуғу хатырланыр. Ф. Боденштедтин онун əсəрлəрини сərbəст шəкилдə алман дилинə бəјүк сənəткарлығла тəрчүмə едиб, "Мирзə шəфинин нəғмөлери" адлы алтында

чап етдирдији кестерилир.

Алман әдәбијјатшүнасы О.Буркар Јазырды: 1849-50 - чи илләрдә Ф. Боденштәдтин "Шәргин мин бир күн" әсәриндә Шәрг поезијасындан верилән ше"рләр о гәдәр кезәл сәсләнди ки, онлар ајрыча китабча һалында 1917 - чи илә гәдәр 264 дәфә тәкрар нәшр олуңмушдур.

Әдәбијјатшүнас Д. Белке өзүнүн "Шәрг вә Шәрг әдәбијјаты" мегаләсиндә Мирзә Шәфи нәгмәләринин 300 дәфә чап олуңдуғуну вә китаб сатышында көрүнмәмиш мүвәффегијјәт газандығыны кестәрир. Бу мүвәффегијјәти керән Ф. Боденштәдт 1874 - чү илдә "Мирзә Шәфинин ирсиндән галан" ше"рләр адлы икинчи јени бир китаб нәшр етдирир. Китабын киришиндә Мирзә Шәфинин ады илә бағлы олан ше"рләрин өзүнүңкү олдуғуну Јазыр вә О бунунлада Мирзә Шәфи әдәби ирсини кәлкәдә гојур. "Мирзә Шәфи нәгмәләри" анчаг Алманијада 1851 - чи илдән 1893 - чү илә гәдәр, демәли 42 ил әрзиндә 145 дәфә нәшр олуңмушдур. 1924 - чү илдә иса онун әсәрләри 170 - чи дәфә чап едизмишдир. Бир факты демәк лазымдир ки, Јалныз алман дилиндә онун китабларынын тиражи 280 миндән чох олмушдур ки, бу да өз әсри үчүн мисилсиз бир һадисә иди.

Әввәлләр "Мән бу ше"рләри - оржиналына хета кәтирмәдән алман гијәфәсиндә вермишәм" - дејән Фридрих фон Боденштәдт 1874 - чү илдән башлајараг Мирзә Шәфи Вазәһи өзүнүн ујдурдуғу әдәби бир сурәт кими гәләмә вермәјә башламышды. Артыг бу вахт Мирзә Шәфи дүнјада јох иди. О, 1852 -чи ил нојабрын 26-да вәфат етмиш вә Тифлисдә дәфн олуңмушдур.

М. Ш. Вазәһ һаггында фикирләр.

+++++

"... Мирзә Шәфи бүтүн мәсәләләрини мәнә тәлгин етди вә гәфләт пәрдәсини мәним көзүмдән ачды. Бу өһ-валатда соңра руһанилијә нифрәт етдим вә әввәлки нијјәтими дәјишдим."

М. Ф. Ахундов.

Бизим әв мүәллими бу күнләрдә мәнә" Мирзә Шәфинин нәгмәләри" китабыны кәтирди... Орада вәләһә-личи чох шејләр вардыр.

Л. Н. Толстојун

А.Фетә мөктубундан.

Кәнчә мәдрәсәсинин руһаниләри кәнч Шәфинин фикриндәки дәјишликлији көрдүкдә она дәрәс дәмәкдән имтина етдиләр вә беләликлә о мәдрәсәни тәрк етмәјә мәчбур олду. Шаирин јарадычылыгында руһанилијә гаршы нифрәт вә мәнфи мүнәсибәтин ојанмасы да бурадан башлады.

А. Бәрже.

Дүнјаја Низами, Фүзули, Вағиф вә нәһајәт һөмин Мирзә Шәфи кими шаирләр вермиш кезәл бир әдәбијјат-ла Јахындан танышлыг һөинки Азәрбајҗанын өзү, ејни заманда бизим гөншу республикамыз үчүн дә соң дәрәчә вачибдир.

Ј. Бертлис.

...Мирзә Шәфинин Боденштәдт тәрәфиндән Алманијада халг ше"ри нүмунәсинә чеврилмиш әсәрләри илә Европада Шәргин поезија јарадычылыгында јенидән мараг ојатмышдыр.

Академик Н. Марр

Мирзә Шәфи Вазеһин, XIX әсрин биринчи јарысында әдәби јјатымызын инкишафына мүстәсна дәрәчәдә нәчиб тә"сир кәстәрән ән габагчыл мүәллифләримиздәндир.

Ә.Ә.Сәидзадә

Азәрбајчан түркләрини авропалылар таныдан вә нәзәр - дигтәтини Азәрбајчан әдәби јјатына чәлб етмәјә мүвәффағ олан әдиб вә шаирләримиздән ән кәркәмлиси мәншур Мирзә Шәфидир.

С. Мүмгәз

Болгар охучулары Мирзә Шәфинин әсәрләрилә һәлә 1883 - 1884 - чү илләрдә бәјүк классик шаирләри Петко Славејковун тәрчүмә етдији доггуз ше"р васитәсилә таныш олмушлар.

Болгар алими Сони Бојева.

М. Ш. Вазеһин јарадычылығынын китабханаларда тәблиғи

Охучуларын китабханаја чәлб едилмәсиндә, китаб тәблигиндә охучу илә китабхана арасындакы әлағәнин даһа да мөһкәмләндирилмәсиндә әләмәтдар вә тарихи күнләрин, јубиләјләрин гејд едилмәсинин чох бәјүк әһәмијјәти вардыр. Бу күнләрин китабханада јүксәк сәвијјәдә кечирилмәси сәришдәли китабханачыдан хусуси һазырлығ вә мәнәрәт тәләб едир.

Бу әләмәтдар илдәнүмү, минәсибәтилә Мирзә Шәфи Вазеһин әдәби ирсинин тәблиғи үчүн марағлы тәдбирләр кечирмәк ләзимдыр. Вазеһин поезијасы илә марағланан охучуларын сорғуларыны едәмәк мәгсәди илә

китабханаларда Вазеһин әсәрләриндән, һәјәт вә јарадычылығына даир әдәби јјатдан, материаллардан истифадә едәрәк силсилә күтләви тәдбирләр кечирилмәлидир.

Јубиләј тәдбирләриндә охучу конфранслары, әдәби - бәдии кечәләр, суал - чәваб кечәләри, китаб сәркиләри вә с. тәшкил едилмәси башлыча мөсәләләрдәндир.

Билдијимә кими, китабханаларда ән чох јәјилмиш тәдбирләрдән бири охучу конфрансларыдыр. Бу кениш күтләви тәдбир формаларындан биридир. Бу тәдбир нөвүнү М. Ш. Вазеһин һәр һансы бир китабына вә јахуд онун бүтөв јарадычылығына һәср етмәк олар. Охучу конфрансынын үстүн чәһәти ондадыр ки, бурада Вазеһин ајры - ајры әсәрләри вә јахуд бүтөвлүкдә јарадычылығы илә охучу групларыны һәртәрафли таныш етмәјә имкан вардыр.

Китабханаларда тәшкил едилән охучу конфрансларынын мөвзулары тәхминән бу чүр башлығлар алтында верилә биләр.

"М. Ш. Вазеһин поезијасы", "М. Ш. Вазеһин шаһиди әдәби јјатда", "Шәргин нәгмәкар шаири", "Вазеһин бәдии ирсиндә әхлағ вә тәрбијә" вә с.

Пешәкар китабханачы охучу конфрансынын марағлы вә сәмәрәли кечмәси үчүн мө"рузә вә чыхышлар габагчыл зијалылары чәлб етмәлидир ки, тәдбир истәнилән нәтичәни верә билсин. Конфрансда М. Ш. Вазеһин һәјәт вә јарадычылығы илә бағлы чыхыш әдәтән, әдәби јјат мүәллиминә һәвалә олунар. Конфранс програмасында апарилыр, протокол тәртиб едилир вә

мә"рузәчиләрин чыхышларынын мәтнн китабханада сахланлыр.

Мә"лум олдуғу кими китабханаларда төшкил олунан төдбирләрден бири дә әдәби – бәдии кечәләрдир. Әдәби – бәдии кечәнин кечирилмәсинин өзүнәмәхсус характерик чәһәтләри вардыр. Мирзә Шәфи ирсинин төблигиндә әдәби – бәдии кечәләрин кечирилмәси даһа мөгсәдәуҗгундур. Бу төдбир мұхтәлиф башлыглар алтинда һәҗата кечирилә биләр. Мәсәлән, "М. Ш. Вазеһ нәғмәкар шаирдир", "Мирзә Шәфинин сөз хәзинәси", "Мирзә Шәфинин поезија ахшамы", "Мирзә Шәфи ирси бу күн" вә с. Бу төдбирләрин ичра олунмасына 1,5 – 2 аҗ гәлмыш төдбирә уҗгун мөвзә сечилмәли вә һазырлыг ишләри керүлмәлидир.

Адындан керүндүҗү кими, әдәби – бәдии кечә ики һиссәҗә бөлүнүр. Биринчи һиссәдә Мирзә Шәфинин һәҗат вә җарадычылыгына дәир чыхышлар олмалы вә мә"луматлар верилмәлидир. Икинчи һиссәдә исә җубилҗарын шә"рләриндән парчалар сәҗләнилмәли, онун сөзләринә җазылмыш мәһнылар сәсләнмәли, имкан дахилиндә шаирин әсәрләриндән кичик парчалаф кәстәрилмәлидир. Бүтүн бу деҗиләнләр, габагчадан тәртиб олунмуш сәнари әсасында апарылмалыдыр.

М. Ш. Вазеһин һәҗат вә җарадычылыгы һаггында охучуларын даһа кениш мә"лумат алмәләрына имкан җаратмағ үчүн суал – чаваб кечәләринин, сәһбәтләрин кечирилмәси дә мөгсәдәуҗгундур. Суал – чаваб кечәләри китабханаларда кечирилән күтләви төдбирләрин өн чанлы вә марағлы формаларындан биридир. Суал – чаваб кечәләри сәһбәт вә мүсаһибә шәклиндә кечири-

лир, динләҗичиләри марағландыран суалларын аҗдинләшдирилмәсына хидмәт едир, охучуларда Вазеһ поезиҗасы һаггында төсәввүр җаратмағ имканы верир.

Суал – чаваб кечәсинә җекун вурдугда мүнсийләр һәҗәти суаллара ә"ла чаваб верән охучулары фәргләндирәрәк онлара өз төшәккүрүнү билдирмәли вә кечәнин әһәмийәти һаггында өз җекун сөзләрини демәлидириләр. Кечәдә фәал иштирак едәнләрин имкан дахилиндә мүәҗҗән формада мұкафатландырылмасы мөсләһәтдир.

Вазеһин әдәби ирсини төблиғ етмәк үчүн китаб сәркисиндән дә истифадә едилмәлидир. Үмумийәтлә, һәр һансы бир төдбир кечирдикдә сәркинин һәкмән төшкили вачибдир. Чүнки сәркиләр бир гаҗда оларат кечирилән төдбири тамамлаҗыр. Бу заман сәркиләрдә нүмаҗиш етдирилән әдәбийәт төдбирин адына уҗгун олмалыдыр. Бу бахымдан шаирин һәҗат вә җарадычылыгы һаггында сәркиләри "Вазеһин һәҗат вә җарадычылыгы һаггында", "М. Ш. Вазеһ һаггында", "Вазеһин шә"р дүнҗасы" вә с. башлыглар алтинда вермәк олар.

Сәркиләр җалныз китаб вә китабчалардан, деҗил, дәври мәтбуат материаларындан да тәртиб олуна биләр. Белә сәркиләр охучулары кечириләчәк төдбирләра чағырыр, онлара мұталиә мәдәнийәти ашылаҗыр вә еҗни заманда китабхананын фондуну охучулар гаршысында ачмағда мүнүм рол оҗнаҗыр. Амагыда төхминән җубиләҗлә бағлы бир стәнд – сәрки нүмунәси тәғдим едирик.

1. М. Ш. Вазеһин шәкли:

2. Сәркинин башлыгы: / М. Ш. Вазеһ - 200

3 .М. Ш. Вазехин һәҗәт вә җарадчылығы.

4 .М. Ш. Вазехин өсәрләри:

5. "-----"

6. "-----"

7. М. Ш. Вазехин һаггында җазылмыш өсәрләр.

8.М. Ш. Вазех вә дүнҗа әдәбиҗаты.

1		2
3	4	8
	5	
	6	
	7	

Китапханалар М. Ш. Вазехин әдәби ирсинин сәркисини тәшкил едәркән өз шәраитләрини мүтләг нәзәрә алмалыдырлар. Бир сөзлә, китапхананын имканларындан вә әдәбиҗатын зәнкинлиҗиндән асылы олараг сәркиләри даһа бөҗүк вә кениш дә төртиб етмәк мүмкүндүр.

МКС – дә кечирилән бүтүн бу кими төдбирләр кәниш охучу күтләсиндән М. Ш. Вазех җарадчылығын таршы дәрин мараг оҗатмагдан вә ону севдирмәклән ибарәтдир.

Җубилеҗлә әлагәдар олараг китапханаларда библиографик әдәбиҗат сиҗаһыларынын вә "М. Ш. Вазех" ады шәхси картотеканын төртиби олдуҗча зәруридир.

Төдбирләрин кечирилмәсинә көмәк мөгсәдилә методик төвсиҗәләрә әдәбиҗат сиҗаһысы да әлавә едирик.

Ө С Ә Р Л Ә Р И

Вазех М. Ш. Нәғмәләр. – Б.:Җазычы, 1987. – 64 с

Вазех М. Ш./Төрт. едән Ф.Садыҗадә. –Б.: Ушаг-

көнчәһәр, 1961, – 128 с.

Вазех М. Ш. Ше"рләр мәчмуәси. / Төртиб едән Н. Мәһмәдзидә. – Б. : Елм, 1987. – 240 с.

ҺАГГЫНДА ОЛАН ӘДӘБИҖАТ

Баҗрамов А. Мирзә Шәфи Вазехин әдәби ирси. – Б. , 1980 – 124 с.

Боденштедт Фридрих. Шәргдә мин бир күн / Төртч. вә өн сөз А. Баҗрамовундур. –Б.:Җазычы, 1987. – 117 с

Ничат Ә. Нәғмәҗә денмүш өмүр: Роман вә һеҗәҗәләр. –Б. Җазычы, 1980. – 187 с.

Ничат Ә. Мирзә Шәфи: Роман –Б.: Көнчлик, 1984. – 276 с.

Ничат Ә. Көнчәли мүдрих –Б /М. Ш. Вазех һаггында / . Җазычы, 1990. – 264 с.

Хәзри Н.. һеҗкәлсиз абидә: Мәнсур поэма. – Б: Көнчлик, 1982. – 184 с.

Хуршуд Ш. Бәхтиҗар деҗил : Драм өсәри. / Са- китлик олмаҗачаг кит – дан. –Б., 1983. – с 241-276.

Дадашова Е. , Мәммәдова А Бәшәри һиссләр төрән нүмчүсү: / М. Ш. Вазехин әдәби ирсинин нәшринә даир /// Мәдәни – маариф иши. – 1989. – № 2. – с.39 – 41.

Әлиҗев Г. Хош кәлмисән Фридрих Боденштедт : / Мирзә Шәфи һаггында кәтирәләр китабынын шәрдән чыкмасы һаггында / / Коммунист. – 1989. – 3 сәт.

Сәмәдов А. Әдәби ирсимизә җәни һәдиҗә: / А. Баҗрамовун Фридрих Боденштедтин "Мирзә Шәфи һаггында кәтирәләр"китабынын шәрдән чыкмасы һаггында. // Азәрб. мұәллими. 1989. – 3 иҗуи

62608

Азәрбајҗанска Республикаска Библиотека М. Ф. Ахундов

1994

137